Prof. dr hab. Halina Widła
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Humanistyczny
Instytut Językoznawstwa

Sosnowiec, 25 listopada 2022

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr. Tomasza Chudaka

Optymalizacja procesu kształcenia językowego z wykorzystaniem modelu flipped classroom (odwróconej lekcji). Studium przypadku szkoły językowej.

Rozprawa doktorska mgr. Tomasza Chudaka dotyczy niezwykle aktualnej problematyki. Choć powstawała kilka lat, do jej zakończenia dochodzi w okresie, gdy środowiskom pedagogicznym i dydaktycznym przyszło przedwcześnie zmierzyć się z nauczaniem w sieci. Przedwcześnie, bo choć rozwój współczesnego świata nieuchronnie zmierzał w kierunku szerszego wykorzystania technologii w naszym życiu, nikt nie przewidział przyspieszenia jego tempa: globalizacja, pandemia, wojna - zamieniły możliwość w konieczność. Jak nigdy zaistniała więc potrzeba gotowych, rzetelnych opracowań nt. przydatności i skuteczności rozmaitych rozwiązań dydaktycznych. Te jednak są pracochłonne i przede wszystkim czasochłonne. Doświadczenie specjalistów, którzy od dłuższego czasu pracowali nad takimi zagadnieniami, stało się szczególnie cenne. A do tego grona należy niewątpliwie zaliczyć pana mgr. Tomasza Chudaka.

Licząca 309 stron rozprawa podzielona została na część poświęconą podbudowie teoretycznej oraz część omawiającą tytułowe studium przypadku. Całość dopełniają: wykaz skrótów, aneksy, obszerna - licząca ponad 400 pozycji bibliografia i streszczenie w języku angielskim. Autor zilustrował szczegółowo ten podział we wstępie, na osobnym grafiku (por. s. 12). Wspominam o tym w sumie detalu, gdyż zapowiada on niezwykle skrupulatne podejścia mgr. Chudaka do przedstawienia treści pracy. Cały wstęp (s. 9-10), a następnie plan rozprawy na s. 10-15 logicznie i wręcz drobiazgowo zapowiadają wszystkie etapy pracy koncepcyjnej, jaką należy wykonać w tego typu zadaniach. Po lekturze stwierdzam, że Autor wręcz modelowo je przedstawił w dysertacji.

I tak na pierwszych 115 stronach mgr Chudak prowadzi czytelnika przez trzy etapy analizy: od przemyśleń zmierzających do konceptualizacji przedmiotu badań, poprzez najszerzej pojęte procesy uczenia się drugiego języka, po przegląd koncepcji warunkujących stworzenie modelu odwróconej klasy. W opisie tym uderzają precyzja i logika wywodu. Rozdziały powstały w oparciu o bardzo wnikliwą

analizę niezwykle przecież szerokich i wielowątkowych zagadnień. Na podkreślenie zasługuje oczytanie autora w literaturze przedmiotu. Szczerze przyznaję, że dawno nie czytałam tak dobrze przedstawionej podbudowy teoretycznej badań własnych: z konieczności zwięzłej, a jednak precyzyjnie wyliczającej wszystkie istotne stwierdzenia, jakie należy wziąć pod uwagę przy konstruowaniu modelu FC (por. s. 109-131). Z pewnością nie jest to przedstawienie zagadnień teoretycznych, jakie niestety spotyka się w rozprawach – omówienie stanu badań i przejście do własnej analizy bez pokazania ewolucji własnych przemyśleń. Tutaj to przełożenie widać na każdym kroku. Każdy etap tej, jak pisze mgr Chudak, teoretycznej drogi, przemyślany i udokumentowany, prowadzi do przedstawienia modelu po jego autorskiej optymalizacji.

Strony 132-136 poświęca Autor statusowi języka hiszpańskiego w Polsce i na świecie. Bardzo trafnie interpretuje też potrzeby rynku i szanse, jaką stwarza innowacyjna metoda nauczania hybrydowego. Zapoznaje nas z inicjatywami kadry i realizowanymi przez nią grantami. Nie dziwi w tej sytuacji fakt, że „w Szkole mieści się jedyne w regionie certyfikowane przez Instytut Cervantesa Centrum DELE (Diplomas de Español como Lengua Extranjera)". Na tle tej prezentacji nasuwa mi się refleksja związana z nauczanym językiem: nie ma oczywiście wymogu streszczenia pracy w języku innym niż angielski, ale pojawia się pytanie, dlaczego mgr Chudak nie dodał jednak streszczenia po hiszpańsku? Wszak dysertacja dotyczy modelu pracy wykorzystywanego w czasie nauki hiszpańskiego. Myślę, że szerszy opis przedstawionego studium przypadku w tym języku zaciekawiłby nauczycieli hiszpańskiego i native-speakerów uczących w wielu naszych szkołach.

Od strony 138 czytelnik może dokładnie prześledzić kolejne etapy dopracowania i wdrożenia modelu FC, prowadzące do przedstawienia sieciowego układu glottodydaktycznego w MFC z uwzględnieniem wszystkich dostrzeżonych przez Autora uwarunkowań kontekstowych i czynników pośrednich, co pokazuje schemat 4.19 na s. 150. To ważny moment w rozważaniach mgr. Chudaka, bo stanowi punkt odniesienia w momencie całościowej oceny zajęć językowych. Bardzo trafnie podsumowuje to Autor, wskazując, jak „implementacja MFC do nauczania języka hiszpańskiego w Szkole zaowocowała zmianą struktury zajęć językowych, dzięki czemu tradycyjna lekcja przeszła swoistą transformację i przeobraziła się w warsztat wspierający na różne sposoby umiejętność wypowiadania się w języku obcym (Chudak 2022). Tak skonstruowana lekcja, oparta na interakcji i licznych działaniach społecznych, ma szansę stworzyć doskonałe warunki do systematycznej pracy nad „otwieraniem" uczniów na mówienie w języku obcym. [...] opisana transformacja ma również wymiar wartości ekonomicznej". Ten ostatni argument jest pewnie słuszny tylko w takich właśnie przypadkach – kiedy mamy do czynienia z wszechstronnie przemyślaną i umiejętnie wdrożoną długofalową inwestycją.

Od s. 164 do s. 257 Autor przybliża z ogromną starannością i dokładnością kolejne etapy studium przypadku. W wypadku badań pilotażowych składają się na nie obserwacje oraz wyniki badań ankietowych zarówno kursantów jak i lektorów, a także wywiady z kadrą zarządzającą. W wypadku kursantów mgr Chudak bierze pod uwagę ich opinie nt. samodzielnej pracy, jakości materiałów, sposobu pracy, oceny postępów z podziałem na sprawności, autorefleksję i ewaluację całości, co wiąże się z ewentualnymi rekomendacjami wdrożenia modelu hybrydowego. Równie starannie podchodzi Autor do oceny zajęć stacjonarnych. Zachęcające wyniki analizy uprawniają mgr. Chudaka do przeprowadzenia badań właściwych, rozbudowanych o takie kategorie, jak: struktura kursu online, rozwój osobisty, kształtowanie kompetencji komunikacyjnej, jakość systemu, postrzegana przyjemność i kompetencje cyfrowe. Wyniki procentowego rozkładu poziomu satysfakcji są imponujące. Zarówno struktura kursu, jak i postrzegana przez studentów przyjemność pracy, a także jakość samego systemu zyskały od ok. 85% do 93% pozytywnych głosów. Zwraca uwagę obficie cytowana literatura dotycząca studium przypadku (por. np. ważną pozycję autorstwa R. Yin, *Case study research: design and methods*, Sage, Thousand Oaks 2009, oraz jej późniejsze polskie wydanie). Prace metodologów badań humanistycznych jasno określają zasady wykorzystania pojedynczego studium przypadku. Uprawnia do tego brak teorii w badanym kontekście. Wtedy studium pojedynczego przypadku pozwala na stworzenie wstępnych założeń teoretycznych na podstawie umiejętnego pilotażu, by móc przystąpić do kolejnego badania o szerszym zakresie. W przypadku omawianej pracy tak się właśnie dzieje.

Wnioski wynikające z badań ankietowych przeprowadzonych wśród lektorów pośrednio wskazują na pułapki, na jakie naraża się szkoła wdrażając model, gdy potencjalnym lektorom brak umiejętności i czasu w planowaniu zajęć stacjonarnych. Nie bez powodu model ten nazywamy odwróconym. Przecież to właśnie część stacjonarna posłuży do motywowania uczniów do pracy w ramach kolejnych, samodzielnych zajęć. Pokaże w praktyce, że można skutecznie przyswoić teorię, nabierając sprawności komunikacyjnej w mowie, gdyż w tym badaniu, co zupełnie zrozumiałe, konstruowanie sprawności pisemnej zostało ocenione niżej.

Wywiad z kadrą zarządzającą (s. 236-239) dostarcza z kolei interesujących uwag z punktu widzenia biznesowego: pokazuje, że zarządzanie organizacją musi być powiązane nie tylko z optymalizacją kosztów ale głównie ze świadomością potrzeb w innowacyjnym procesie kształcenia językowego, który „jest procesem żmudnym i wiąże się z dwustronną, symetryczną odpowiedzialnością za wprowadzoną zmianę" (s. 237).

W całościowej ewaluacji wdrożenia modelu glottodydaktycznego FC Autor nie zaniedbał niczego. Wynika to oczywiście z dogłębnych przemyśleń na poziomie teoretycznym, których poszczególne fazy przybliża nam w kolejnych fragmentach rozprawy. Zwraca też uwagę forma wypowiedzi. Autor jest nie tylko dobrym teoretykiem, ale i doświadczonym praktykiem, o czym świadczy Jego potrzeba ilustrowania niemal każdej informacji dającej się przecież przedstawić opisowo (por. rys. 4.7 na str 139 - Czynniki wpływające na zmianę. Opracowanie własne). Wspomniane 3 czynniki wystarczy wyliczyć, ale z drugiej strony trudno się dziwić, że dydaktykowi dbającemu o wszechstronne oddziaływanie bodźców to nie wystarcza.

Praca napisana jest z taką starannością, że trudno dostrzec choćby małą pomyłkę. Zauważyłam jeden drobiazg na s. 146, gdy Autor precyzuje, że „opis wypracowanych rozwiązań zostanie podzielony na dwie części: prezentację modelu glottodydaktycznego z zastosowaniem flipped classroom w fazie przed lekcją stacjonarną (por. prawa część rysunku – Online) oraz charakterystykę zajęć stacjonarnych w Szkole językowej (por. lewa część – Onsite).” Wygląda jednak na to, że do pracy wklejono zdjęcie, będące lustrzanym odbiciem schematu. Nie zawsze konieczne są też niektóre określenia, które winny być zastąpione polskimi synonimami; np. w zdaniu na s. 30 czytamy: „Ma to na celu uwypuklenie tych aspektów teorii SLA, które pośrednio i bezpośrednio *kontrybuowały* do rozwoju osadzonego w kognitywizmie konstruktywizmu” zamiast np. przyczyniały się.

Bibliografia, jak wspomniałam, liczy ponad 400 pozycji i jest, poza kilkoma błędami, bardzo starannie skompletowanym pod względem merytorycznym wykazem cytowanej literatury. Zwracają uwagę 3 publikacje Autora, zwłaszcza najnowszy artykuł, który właśnie się ukazał w *E-mentorze*, czasopiśmie wyjątkowo trafnie wpisującym się w szerokie cele związane z e-edukacją. Zastanawia niewiele pozycji w języku hiszpańskim: kilka dotyczy nauczania metodą klasy odwróconej, jest artykuł z czasopisma meksykańskiego a w netografii 2 raporty pochodzą z Instytutu Cervantesa. Autor, cyfrowy tubylec władający hiszpańskim z pewnością doszukałby się wszystkich istotnych pozycji: stąd wniosek, że ich po prostu wiele nie ma. To dobra wiadomość dla mgr. Chudaka, który niewątpliwie ma szansę stać się prekursorem metody w gronie nie tylko polskich hispanistów. Bibliografia, choć jak wspomniałam bardzo dobra, niewolna jest od pomyłek. Przykładowo: klasyczny podział Ryle’a na wiedzę deklaratywną i proceduralną sprawdza się w praktyce – hybrydowy model nauczania języków obcych temu służy w naturalny sposób. Potwierdzają to cytowane badania Elsbeth Stern – kognitywistki i psycholożki, opublikowane w roku 2017. Mgr Chudak wielokrotnie odwołuje się do rozważań z 2 strony tej pozycji (por. s. 46-47). Problem polega na tym, że pozycji Elsbeth Stern z 2017 brak w bibliografii, jest natomiast inna pozycja powstała we współautorstwie, z 2010 roku, w dodatku umieszczona niezgodnie z porządkiem alfabetycznym. Fragmenty, na które powołuje się Doktorant

oraz cytowany model przetwarzania informacji przez człowieka, pochodzą z artykułu “Stern, E. Individual differences in the learning potential of human beings. *npj Science Learn* 2, 2 (2017). https://doi.org/10.1038/s41539-016-0003-0.” dostępnego na licencji CC, a więc oczywiście cytowanego w pracy w ramach dozwolonego użytku.

Aneksy zawierają formularze wszystkich wykorzystanych w badaniach pilotażowych i właściwych ankiet, formularz sprawozdania z obserwacji oraz treść wywiadu z kadrą zarządzającą. Ułatwiają dokładną lekturę opisu studium przypadku. Pan mgr Chudak wybrał rozwiązanie pośrednie: wywiad opublikował w całości, formularze zaś pozostawił puste. Niektórzy badacze preferują skany przykładowych wypełnionych ankiet, zawierających np. interesujące uwagi respondentów lub szczególnie ciekawy arkusz obserwacyjny, ale to kwestia wyboru Autora.

Pracę bardzo dobrze się czyta. Jej akademicki styl w żadnym wypadku nie utrudnia lektury nawet mniej wyrobionemu czytelnikowi. To ważne, bo oceniając wysoko jakość naukową dysertacji, postrzegam ją jako niezwykle użyteczną w praktyce dydaktycznej. To gotowy wzór do naśladowania, recepta na zorganizowanie zajęć nauczania języków obcych zgodnych z MFC . Badanie mgr. Tomasza Chudaka, mimo opisanego jednego przypadku – z języka hiszpańskiego – poprzez perfekcyjnie opisaną koncepcję oraz drobiazgowy opis jego przebiegu uprawnia do ekstrapolacji w wielu aspektach.

To prawo do generalizacji udowadnia Autor we wnioskach: podsumowanie badań przeprowadzonych wśród uczniów i nauczycieli nie pomija żadnego czynnika istotnie wpływającego na jakość procesu dydaktycznego, mgr Chudak wyszczególnia tu wszystkie wspomniane już elementy, dokładnie omawiając ich słabe i mocne strony, co wpływa na rekomendację zastosowania modelu w ściśle określonych warunkach. To zawężenie jest istotne. Jawi się pytanie, czy i na ile zainteresowani modelem FC lektorzy potrafią tak kompetentnie i sprawnie remiksować różne źródła informacji, by tworzyć pakiety wiedzy dostępne w sieci, dopasowane do potrzeb edukacyjnych danej grupy. Dzięki takiemu rozwiązaniu, na zajęciach stacjonarnych zyskają czas na wprowadzenie aktywnych metod dopasowanych do wielu stylów uczenia się, na ćwiczenia utrwalające wiedzę. Ta faza również wymaga dogłębnej reorganizacji w porównaniu z dotychczasowym sposobem nauczania. Odpowiedzi na pytania o słabe i mocne strony modelu – na etapie badań ankietowych oraz prowadzone obserwacje lekcji stacjonarnych a następnie treść wywiadu z kadrą, prowadzą do wniosków, które dla mnie tworzą obraz pełnej analizy SWOT, z szansami i zagrożeniami włącznie. Bez uwzględnienia dokładnych, wynikających z doświadczenia rekomendacji, podanych w obszernych, szczegółowych (s.249-257) a następnie ogólnych wnioskach, implementacja modelu nie zyska ani uznania odbiorców, ani inwestującej w innowacyjne rozwiązania kadry zarządzającej.

Dlatego, gorąco polecając upublicznienie tekstu rozprawy, zastanawiam się nad jego formą. Pożądana książka lub artykuły naukowe trafią oczywiście do części odbiorców, zwłaszcza z kręgów akademickich. Myślę jednak o poszukujących innowacyjnych metod i technik lektorach i nauczycielach w placówkach, które byłyby zainteresowane wdrożeniem modelu glottodydaktycznego odwróconej klasy. To zadanie niezwykle ambitne. Lektor funkcjonujący równolegle zarówno w wirtualnym jak i realnym świecie musi reprezentować wysoki poziom kompetencji nie tylko o charakterze społecznym ale również informatycznym. W wypadku wymagań jakie Doktorant stawia osobom realizującym MGFC istotne będą: zrozumienie istoty edukacji podmiotowej w procesie nauczania, znajomość zasad konstruktywistycznego modelu edukacji, rozróżnienie transmisyjnego oraz interakcyjnego modelu edukacji, opanowanie zasad odpowiedniego wzorca komunikacyjnego - szczególnie w formie blended-learningu, znajomość strategii i technik aktywnego uczenia się, a przede wszystkim zasad ich wykorzystania w praktyce nauczania/uczenia się języka obcego, wreszcie spora wiedza techniczna pozwalająca na wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, umożliwiająca projektowanie zajęć przy pomocy zaawansowanych narzędzi internetowych (jak np. radzenie sobie z pracą na platformach zdalnego nauczania oraz coraz częściej wykorzystywanych urządzeniach mobilnych, znajomość aplikacji do tworzenia zasobów multimedialnych i ćwiczeń interaktywnych). A może dałoby się uruchomić cykl szkoleń, warsztatów, właśnie metodą odwróconej lekcji, w czasie której, po samodzielnej refleksji nad teorią, kursanci pracowaliby nad tworzeniem zajęć stosowanych na obu etapach modelu? Wtedy można by rozszerzyć ofertę dla uczących innych języków, nie tylko hiszpańskiego...

Podsumowując stwierdzam, że praca począwszy od wstępu, poprzez część teoretyczną i badawczą, aż po wnioski, bibliografię, załączniki i streszczenie, zredagowana została zgodnie z kanonami przewidzianymi dla tego typu prac. W mojej opinii rozprawa doktorska mgr. Tomasza Chudaka *Optymalizacja procesu kształcenia językowego z wykorzystaniem modelu flipped classroom (odwróconej lekcji). Studium przypadku szkoły językowej* spełnia wymogi określone w *Ustawie z dnia 18 marca 2011 r., oraz* w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa z dn. 1 września 2011 r.*, a tym samym wnoszę o dopuszczenie pana mgr. Tomasza Chudaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.